దృశ్యాలు మూడు...ఒక ఆవిష్కరణ

"బిన్నే యెలబారబ్బోడా..కరెంటొచ్చే యాళయింది" ఇంటి ముందుకొచ్చి పొద్దు కళ్లా ఎగజూసి చెప్పినాడు నారాయణ.

చేతిలో ఉన్న పుస్తకంలోనించీ చూపు మరల్చి గోడగడియారాన్ని చూసి "తొమ్మిదే గదా...పదికి కరెంటొచ్చేది. ఇంగా గంట ఉండాదిలే. పోతాను" బదులిచ్చినాడు భాస్కర్ ఇంట్లోనించీ.

"ఎదుర్రాయ్యే..ఎన్నిసార్లు చెప్పాల నీకు" కసురుకున్నట్టుగా అన్నాడు నారాయణ.

అంతవరకూ వంటగదిలో పని లేకపోయినా ఏదో పనున్నట్టు తిరుగులాడుతున్న సావిత్రమ్మ వీధి గుమ్మంలోకి వచ్చింది.

తడులు తగ్గిన చెరుగ్గడలా ఉన్నాడు నారాయణ. అతని వంటిపైనున్న బట్టలు ఉతికినవే అయినా మాసినట్టుగా ఉన్నాయి. ఎడమ భుజంపైన రంగువెలసిన టర్కీటవల్ వుంది. అతనికి ఎదురుగా ఎముకల గూడులా ఉన్న రెండు ఎద్దులు. వాటి మెడల్లోని పలుగులను ఎడమచేత్తో పట్టుకుని నిలబడుకోనుండాడు నారాయణ.

బక్క ఎద్దులను, భర్తను చూడగానే గుమ్మంలోనే ఆగిపోయింది సావిత్రమ్మ.

"గొడ్ల సంతకా.." అడిగినాడు గరికపోచలా ఉండే సిద్దారెడ్డి. నారాయణ సమాధానం చెప్పకముందే "ముల్లుబరగ తీసుకోలేదే" అన్నాడు తిరిగి తనే.

"ఇంట్లో పుట్టి పెరిగినోటియి. పదైదేండ్లమింటీ ఈటితో సేద్దిం చేసినా. ఏ పొద్దేగానీ ముల్లుబరగ ముడ్డిమింద పెట్టిందిలే. నోరులేందొగటే. మనసలకన్నా ఎక్కువ" అన్నాడు నారాయణ.

అతని గొంతులో దుఃఖం ధ్వనించిందో, సంతోషం ధ్వనించిందో అర్థం కాలేదు సిద్దారెడ్డికి. భర్త మాటలతో సావిత్రమ్మ కనుకొలకుల్లో నీళ్ళు నిలిచాయి. ఇంటి లోపలివైపు తల తిప్పి పైట చెంగుతో కళ్ళు తుడుచుకుంది.

"నిరుటికి వానలు పడితే ఏం చేస్తావుబా సేద్దిం చేయవా..?" సిద్దారెడ్డి.

"అందాకా బతికుండాల గదాన్నా. ఈటినమ్మితే రెండుమూడునెల్లు బత్తెమన్నా వస్తాయి. లేకుంటే ఆకలితో సస్తామేమో అనిపిస్తాంది" దిగులు ధ్వనించింది నారాయణ గొంతులో.

"నిజమే..దిగవీదిలో అప్పులు, ఆకలితోనే గదా సుబ్బయ్య పురుగుల మందుతాగి సచ్చిపోయింది. ఏం చేద్దాం రైతుల బతుకులు అట్లుండాయి. మా కొడుకయితే ఉండే నేలంతా అయిన కాడికి తెగనమ్మేసి తిరపతికి పదామంటా ఉండాడు. ఇంగా ఎట్లా కాలం వస్తాదో ఏమో..ఈసారన్నా వానలు పడతాయనే ఆశతోఉండా. వస్తాప్పా.. పనుండాది" అక్కడినుంచి వెళ్లిపోయాడు సిద్దారెడ్డి.

మృత్యుమేఘాలు వూరంతటినీ కమ్ముకున్నట్టనిపించింది నారాయణకు. ఆకాశం కళ్లా చూసినాడు. కొత్త చీపురుతో శుభ్రంగా ఊడ్చినట్టుంది.

"ఎదుర్రాయే ఎన్నిసార్లు చెప్పాల" కసురుకున్నట్టుగా అన్నాడు భార్యతో.

ముక్కులు ఎగబీలస్తా ఎద్దులకు ఎదురు వచ్చింది సావిత్రమ్మ.

"వాన్ని బోరు కాడికి పొమ్మని చెప్పు. కరెంటొస్తాది" అని మళ్లీ ఒకసారి చెప్పి, ఎద్దులను తోలుకోని చింతమాకలపల్లి గొర్ల సంతకు ఎలబారినాడు నారాయణ.

సావిత్రమ్మ మౌనంగా వంటింటిలోకి పోయింది. మరో పదినిముషాలకు పుస్తకాన్నిపక్కన పెట్టాడు భాస్కర్. చెప్పులు వేసుకుని వీధిలోకి పోతూ అలవాటు ప్రకారం "అమా..ఎద్దల తోలుకోని అన్నమెత్తుకోనిరా...నేను తోటకాడికి పోతాండా" చెప్పి బయట పడ్డాడు భాస్కర్.

దారి పొడవుకూ మలమలా నేల మాడిపోయిండాది. ఆకులు రాలిన సీతాఫలం చెట్లు చిగిరించకుండా నల్లగా కమిలిపోయిండాయి. అప్పుడే పొయ్యిలోనించీ తీసిన చింతనిప్పు మాదిర్తో ఉండాడు సూర్యుడు. ఎక్కడో..నీటి ఆదరువు ఉండే దగ్గర కొంచెం కొంచెం నేల పచ్చపచ్చగా కనిపిస్తా ఉండాది. అరగంటలో తోటకాడికి చేరుకున్నాడు. ఎకరా నేలలో చెరకు నాటిండారు. నీళ్ళు తక్కువయ్యి అరెకరానేలలో చెరుగ్గెడలు ఒరుగులమాదిరి అయిపోయిండాయి. మిగిలిన అరెకరాలో కొనూపిరితో ఉన్నట్టుండాయి.

తోటనే కొంచేపు చూసి స్టార్టర్ కాడికి పోయి స్విచ్ వేసినాడు. కరెంటు రాలా. గెనంమింద ఉండే కానగచెట్టుకింద నిలబడుకోని తోటనే చూస్తా ఉండాడు భాస్కర్.

"అల్లుడూ..ఎండిండే తోటను ఎంచేపు చూస్తావు..కరెంటొచ్చిండాది. మోటరెయ్యి" నీరసంగా మాటలు వినిపిస్తే తలతిప్పి చూసినాడు. ఎదురుగా సుధాకర్‌నాయుడు. "కరెంటొచ్చిందా..ఇంతకుముందు చూస్తే రాలేదే..యాడికి పోయిన్నేవు మామా"అంటా గబగబా పోయి స్విచ్ నొక్కినాడు భాస్కర్.

సుధాకర్ నాయుడు ఏదో చెప్పినాడు. మోటార్ చప్పుడులో భాస్కర్‌కు వినిపించలా. పైపులోనించీ నీళ్లు సన్నగా వస్తాండాయి. పన్నోటియి పన్నెట్టే యిమిరి పోతాండాయి. యిమిరినాంక నత్తనడిచినట్టు నీళ్లు కాలవంటీ పోతాండాయి.

పైపు దగ్గర సుధాకర్‌నాయుడు పుల్లుగా నీళ్ళు తాగి కానగచెట్టుకిందికి పోయినాడు. పార పక్కన పెట్టుకోని కుచ్చోనుండాడు భాస్కర్.

"ఏం మామా..అన్నినీళ్లు తాగితివే.."నవ్వుతా అడిగినాడు.

"తినింది అరక్క తాగినా అబ్బోదా..?" అన్నాడు

అర్థంకానట్టు చూసినాడు భాస్కర్.

"ఒగ పక్క చూస్తే ఈ వానదేవుడు ఎవురో నెత్తిన మెడ్తో కొట్టినట్టు కురిసేదే మానుకున్నేడు. ఇంగో పక్క మేం పండించే జీలకర మసూర బీమన్నం ముక్కల్దాకా తినేది నువ్వు.. వడ్డీలకు దుడ్డిచ్చి చక్రవడ్డీలు తీసుకుంటా జలగ మాదిర్తో మమ్మల్ను పీల్చిపిప్పి చేసేది నువ్వు. మేము అప్పులతో, ఆకలితో, అవమానాలతో సస్తాంటే తినింది అరక్క సస్తాండారు మీరు అంటావా..కడుపుకు కూడుతిన్నోడు మాట్లాడే మాటలేనా ఇయ్యి..?" అవేశంగా అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు పైగుడ్డతో చెమట తుడుచుకుంటా.

భాస్కర్ బిత్తర పోయాడు. ఎవరిని తిడతా ఉండాడో అర్థంకాలేదు.

"ఏంది మామా..పిచ్చి పట్టినోని మాదిర్తో మాట్లాడతా ఉండావే" అన్నాడు.

"అవును..నాకు పిచ్చే పట్టిండాది. నెలకు మూడు వానలు పడతాండాయి. ఎకరాకు నలభైమోటలు వడ్లు పండతాండాయి. మూడుపూటలా ముక్కల్దాకా తింటాండాము. అప్పుల్లేవు. ఇంట్లో ఎవురూ ఎసనంతో సావలా.." అంటా వలవలా ఏడ్చేసినాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

భాస్కర్‌కు అర్థమయ్యీకానట్టుగా ఉండాయి ఆ మాటలు. కాలవలో ఎండిన నీళ్ళకు చెరుకాకులు అడ్డంపడింటే పోయి వాటిని తీసేసి వచ్చి మౌనంగా కూర్చున్నాడు భాస్కర్.

కాసేపటి తర్వాత పైపు దగ్గరికి పోయి ముఖం కడుక్కుని వచ్చి చెట్టుకింద కూర్చుని భాస్కర్ వైపు చూసి బలవంతంగా నవ్వాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

భాస్కర్ కూడా నవ్వి వూరుకున్నాడు. సుధాకర్‌నాయుడు మాటలు కొనసాగించాడు.

"మాది ఉమ్మడి కుటుంబరం..తెలుసుకదా అబ్బోడా. ఇప్పటికి పన్నెండు బోర్లేసినాం. నీళ్ళులే. అప్పులయిపోతిమి. దినమ్మా ఇదే ఎసనంతో మా అన్న నెలకింద కయ్యకాడ చెట్టుకు ఉరేసుకోని సచ్చిపాయ.." మాటలాపేశాడు. గొంతుకు ఏదో అడ్డుపడ్డట్టుగా మాటలు పెగల్లేదు. తెపరాయించుకున్నాక "వాన పడలా. నీళ్ళు లేకుంటే సేద్యం లేదు గదా. వానలేదు. బోరెయ్యాల్సిందే. మన ఇలాకాలో దుడ్డుంటే మనిషి మీ వూరి సర్పంచేగదా. ఎవురికి అప్పుకావాలన్నా అయన దెగ్గిరికి పోవాల్సిందే. కడాసారిగా బోరేద్దామనుకున్నేం. ఈ సారి నీళ్లు పడకపోతే అయిన కాడికి తెగనమ్మేసి అప్పులకు కట్టేసి టౌనుకు పోదాం. ఆడ కూలి చేసుకున్నే బతికి పోవచ్చు. బోరేసేదానికి దుడ్డుకోసరమని సర్పంచుకాడికిపోతి. వూగే కుర్చీలో కుచ్చోని ఎనిక్కీ ముందుకూ వూగతా ఆయప్ప 'తినింది అరక్క రైతులు సస్తాండారు' అంటాడా. వోడు మనిసే నంటావా" మళ్లా కోపంవచ్చేసింది సుధాకర్‌నాయుడుకు.

"నువ్వేమన్నేవు మామా"

"ఏమంటాను..కాలం మనదిగాదు. పేదోనికోపం పెదవికి చేటుగదా. గమ్మున వచ్చేసినా. ఎవురితో చెప్పుకోలా అబ్బోడా. ఇంట్లో పెద్దోళ్లమందరమూ రెండు దినాలనించీ పస్తుండాం" అతని గొంతు మూగబోయింది.

చాలాసేపు మౌనంగా వుండిపోయారు ఇద్దరూ.

"ఇంటికి పోతాండా అబ్బోడా" లేచినాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

"వుండుమామా..అమ్మ అన్నం తెస్తాది" అన్నాడు భాస్కర్.

"ఆ మాట చాల్లే అబ్బోడా. తిన్నంత తృప్తి. ఇంగోసారి కడుపు నిండుకు నీళ్ళు తాగి పోతా" అని నీళ్లతాగను పైపు దగ్గరకు పోయాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

నీళ్ళు తాగుతున్న సుధాకర్‌నాయుడిని చూస్తుంటే భాస్కర్ మనసు పాతాళభైరవితో కలబెట్టినట్టయింది.

2

"ఈ సారి దరిద్రం తీరిపోయినట్టే.." అన్నాడు నారాయణ బీడీపొగ నోటినిండుకూ లాగి వదులుతా.

చుట్టూ పరిశీలనగా చూసి "ఔన్నా" అన్నాడు నాగులయ్య కూడా బీడీ తాగుతా.

"ఈ మాదిరిగా వాన పడి ఎన్నాళ్ళయిందినా..మాయమ్మిపెద్దబిడ్డయిన సమచ్చరం పన్నేయి వానలు. ఆయమ్మికి పెండ్లయ్యి ఇద్దరు బిడ్డలుగూడా.." కలగజేసుకున్నాడు గంగులయ్య.

వాడుమొగం పెట్టినాక వానపడితే కళకళలాడే వేరుశనగ చెట్టు మాదిరిగా ఉండాడు నారాయణ. పంచెను పుట్టగోసి చెక్కిండాడు. తలకు రుమాలు చుట్టిండాడు. వంటి మీదుండే గాడాగుడ్డ బన్నీను దుంకలు పడిండాది. మోకాళ్లదాంకా బురదుండాది. గోసిమీదా బురద చుక్కలుండాయి. మిగిలిన ఇద్దరూ దాదాపు అదే విధంగా ఉండారు.

"ఎంతన్నా..నాలుగెకరాలా..?"అడిగినాడు చేడకేసిండే మడికల్లా చూసి నాగులయ్య.

"బాయికింద ఉండేదంతే గదా. చెరువుకింద రెండెకరాలు.."

"అంతా మడే నాటేస్తాండారాన్నా.."అన్నాడు గంగులయ్య.

"నాటనీరా..నీళ్ళున్నెప్పుడు గూడా మడినాటుకోకుంటే ఎట్ల? చెరువుకింద నాటేస్తే ఉద్దరకు పండిపోతాయి కదా. మిషనెయ్యాల్నాపాడా.. ఈడన్నా కరెంటుండాల" అన్నాడు నాగులయ్య.

పొడవు నిక్కరు, బన్నీను వేసుకోని పారతో అండచెక్కుతా ఉండే భాస్కర్ మోకాళ్లమింద చేతులానించుకోని తలపైకెత్తి "ఎంచేపు మీరు బీడీలు తాగేది. అన్నమేళ అయితాండాది. రాండి బిన్నే" అన్నాడు.

"వస్తాండాంలేప్పా..అర్సద్దు..ఈనికెప్పుడూ పనిమిందే లోకం"అని గబగబా రెండు దమ్ములు లాగి బీడీని మడి కయ్యలో ఏసి"రాండి పోదాం"అంటా కయ్యలోకి దిగినాడు నారాయణ. నాగులయ్య, గంగులయ్య బీడీలను ఆర్పి చెవుల్లో చెక్కోని కయ్యలోకి దిగినారు. మడకల దగ్గరుండే ఎద్దులు నెమురేస్తా నిలబడుకోనుండాయి. బురదలో చెక్కిండే ముల్లుబరగ తీసుకోని ఎడం చేత్తో మేడి పట్టుకోని "హయ్..హయ్.." అని ఎద్దల్ను అదిలించినాడు నారాయణ. అతన్ని అనుసరించారు మిగిలిన ఇద్దరూ.

కనిపించేంత దూరం పచ్చగా ఉండాది. పచ్చగా లేనితావనంతా నీళ్ళుండాయి. చెరువులూ, బావులూ నీళ్ళతో తొణకతా ఉండాయి. మడికయ్యలన్నీ చేడకేసిండారు. దాదాపు రైతులందరూ సేద్యం పనుల్లో ఉండారు. కొందరు హుషారుగా పాటలు పాడతాండారు.

"అన్నో.. ఒదిన అన్నమెత్తుకోనొస్తాండాది." అన్నాడు గంగులయ్య.

"పొద్దు పదిబారలుగూడా ఎక్కలా. కడుపులో నక్కలు దూరినాయంటరా" నవ్వతా అడిగినాడు నాగులయ్య.

"ఈపొద్దు సద్దిగూడా తాగలా..,నారాయణన్నోళ్ళ పనిగదా. అట్లే వచ్చేసినా." బదులిచ్చినాడు.

"రండిబ్బా..తిందురు.."కానగ చెట్టుకింద అన్నం గంపను దింపి పిల్చింది సావిత్రమ్మ.

"పాండి పాండి..తిందాము...ఓ..ఓ..ఓవ్.."అంటా పగ్గాలు బిగపట్టినాడు నారాయణ. ఎద్దులు తలలు పైకెత్తి నిలబడిపోయినాయి.

ఎనక మడకలు కూడా నిలిపేసినారు. పగ్గాలను మేడికి చుట్టి, ముల్లుబరగలను పక్కనే బురదలో చెక్కి గెనంమిందికి వచ్చినారు.

"ఏం కూరొందినా.."అడిగినాడు నాగులయ్య.

"ఏదోలేప్పా..ఊరిమిండో పచ్చిపులుసో..కలిగింది చేసుకోనొచ్చిండాలే రాండి"అనింది సావిత్రమ్మ.

భాస్కర్‌కూడా అండచెక్కేది ఆపేసి గెనంమిందికి వచ్చినాడు. అందరూ కానగ పుల్లలు యించుకోని నమిలి ఇట్ల నాలుగుసార్లు అట్ల నాలుగుసార్లు తోమి బాయికాడికి పోయి నోర్లు, కాళ్ళు, చేతులు కడుక్కున్నారు.

బాయినిండి పొళ్ళతాండే నీళ్ళను చెర్లోకి పొయ్యే వంకలోకి మళ్లించిందారు. బోరు మోటారుతీసి బాయిగడ్డన పెట్టి సంచిపట్టలతో కప్పెట్టిండారు.

పచ్చగా ఉండే నారును చూసి "ఎన్నాళ్లయిందినా నారుపోసి" అడిగినాడు గంగులయ్య.

"ఈ పొద్దు శుక్రారం కదా. రేపిటికి సరిగ్గా నాలుగు వారాలు అవుతాది" చెప్పినాడు నారాయణ.

"ఎప్పుడు నాటాలని?"

"జిలకర మసూర కదా. ఆరువారాలకు నాటదామని. చేడకేసేసి ఆకు తొక్కి వొదిలిపెట్టేసినామంటే..మళ్ల నాటేది"అన్నాడు నారాయణ.

"ఆకేదుండాదినా..."

"చేనికాడ కానగచెట్లు, యేపచెట్లు ఉండాయి గదా. ఉండేకాడికి ఏసేది" అన్నాడు భాస్కర్.

అందరూ చెట్టుకిందకు వచ్చినారు. భాస్కర్ బిందె తీసుకోని పోయి బాయిలో నీళ్ళు ముంచుకోని వచ్చినాడు. వర్సగా కుచ్చొన్నారందరూ. మర్రి ఆకులతో కుట్టిన విస్తరాకులు ఇచ్చింది సావిత్రమ్మ. ఆకుల్లో నీళ్ళు చల్లుకున్నాక అన్నం పెట్టి చెన్నిగ్గింజల ఊరిమిండి వేసింది.

అన్నం చూస్తానే "ఏంది ఒదినా..స్టోర్ బియ్యమన్నం మాదిరిగా ఉండాదే" అన్నాడు నాగులయ్య.

"స్టోర్ బియ్యం కాక ఈడ మీ అన్నేమన్నా రాజనాలు పండించినాడాప్పా"అడిగింది నవ్వతా సావిత్రమ్మ.

"పండించేదానికి మీ వొదినేమన్నా వాన కురిపించిందేమో అడుగుప్పా" అన్నాడు నారాయణ ఒక ముద్ద కండ్లకద్దుకోని పక్కన పెడతా.

"ఎప్పుడూ జిలకరమసూరానే కదాన్నా పండిస్తాండారు" అడిగినాడు గంగులప్ప.

"పండిస్తే..అయ్యి ఎవురో మారాజులు తినేదానికి. ఉద్యోగస్తులు, మన మండల ప్రెసిడెంటు.., ఎంపిపిలు, ఎమ్మెల్యేలు, మంత్రులు తినేదానికి. మనం తినేదానికా..? " ఎదురు ప్రశ్నించినాడు నారాయణ.

"ఆరేండ్లనించీ స్టోర్ బియ్యమే తింటాండాం. ఒగోసారి అయ్యి కొనుక్కోవాలన్నా కష్టమయితాండాది" చెప్పినాడు భాస్కర్.

కొంతసేపు అందరూ మౌనంగా ఉండిపోయినారు.

"కూలోల్లమూ స్టోర్ బియ్యమే తినేది, రైతులూ స్టోర్ బియ్యమే తినేదా.." గొణిగినట్టుగా అన్నాడు నాగులయ్య.

"మీరే మేలుబ్బా.. ఈడ పనుల్లేకుంటే పనులుండే పూర్లకు పోయి కూలిపని చేసి సంపాదించుకోని తింటారు. మేమది కూడా చెయ్యలేమే. ఇంట్లో పుట్టి పెరిగిన ఎద్దలను అమ్ముకోని బియ్యం కొనుక్కోని తిన్నేమే" అనింది సావిత్రమ్మ. ఆమె గొంతులో జీర ధ్వనించింది. అన్నం తినేంత సేపూ ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు.

అన్నం తిని చేతులు కడుక్కుంటా ఉండగా సుధాకర్‌నాయుడు వచ్చినాడు. మనిషి బాగా అలిసి పోయినట్టుగా ఉండాడు.

"బాగుండారా సుదాకరా..యాడికి పోయింటివప్పా.." అడిగినాడు నారాయణ.

"..బీడీ ఒగటీమామా..తలనొప్పిగా ఉండాది" చెట్టుకిందికొచ్చి అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

నారాయణ బీడీ అగ్గిపెట్టె ఇచ్చినాడు.

"అన్నం తినున్నా" అంది సావిత్రమ్మ.

"అన్నం తినేది మానేసిండామ్మా..దినమ్మూ కడుపు నిండాకు మా అమ్మ నెత్తురు తాగతాండా.." అన్నాడు బీడీ ముట్టించుకొనేది కూడా ఆపేసి.

అక్కడున్న ఐదుమందీ ఆ మాటలతో బిత్తర పోయినారు. పిచ్చివాన్ని చూసినట్టు సుధాకర్‌నాయుడు వైపు చూసినారు.

సుధాకర్‌నాయుడు బీడీ వెలిగించి దమ్ములాగి పొగ వదులుతూ అందరివైపూ చూసినాడు. ఆ చూపుల్లో దేనిమీదో, ఎవరిమీదో.., కసి కోపం కనిపించాయి.

"ఏంది సుదాకరా..నువ్వు చెప్పింది నాకేం అర్తంకాలా.." అన్నాడు నారాయణ మెల్లగా.

"ఎందుకర్తమయితాది.. కాదు..అయినా కానట్టేగదా ఉంటావు. రెయ్యాపొగులూ కడుపులు అంటగట్టుకోని కష్టపడతాండేది మేము. నెత్తురునంతా చెమటరూపంలో కార్చి జిలకర మసూర పండిస్తాండేది మేము. అయ్యి ఇంట్లో కుచ్చోని పలావన్నం వండించుకోని తింటాండేది నువ్వు. కడుపుతో ఉన్నె ఆడబిడ్డ జిలకర మసూరన్నం కావాలమ్మా అంటే పెట్టేదానికి ఇంట్లో ఒగ పావుగూడా లేవు. మేం పండించి నోటియన్నీ తింటాండేది మేమా

నువ్వా.. మా నెత్తురు కూడు తినేది నువ్వు..మేము వరి పండిస్తే తల్లి నెత్తురు తాగిందాంతో సమానం అంటావా" ఆవేశంగా అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

భాస్కర్‌కు తప్ప ఎవ్వరికీ అర్థంకాలేదు ఆ మాటలు.

"ఘళ్లా ఎవురన్నా ఏమన్నా అన్నేరా మామా" అడిగినాడు భాస్కర్.

"ఎవురన్నా ఎందుకంటారు. వోడే.. ఆ ఎంపిపి. ఇంతకు ముందు సర్పంచుగా ఉన్నేడు కదా. ఇప్పుడు ఎంపిపి అయ్యేలకు కండ్లకావరం పెరిగిపోయిండాది. వానలు పన్నేయి కదా. వడ్లు నారు పోసిండా. నాలుగెకరాలు మడి నాటాల. ఊరికే అయితాదా. చేడకెయ్యాలంటే దుడ్డు కావద్దా. అందుకని ఆయప్ప ఇంటికి పోతి. ఆయనంటాడు..'వానలు పన్నేయి.., నీళ్లుండాయిగదా అని సంబరంగా వరి నాటతాండారా..అందురూ వరినాటితే నీళ్ళు ఎన్నాళ్ళుంటాయి..కరెంటు యాట్నించి తెచ్చిస్తాం.. 'వరినాటితే తల్లి నెత్తురు తాగినట్టే' అంటాడా?..సరిపోయిందా నేయం. ఇన్నేండ్లు వరి పండక తిండికి లేక అల్లాడినాం. ఇప్పుడు నీళ్ళుంటే వరి నాటకుండా ఎట్లుంటాం. కరెంటు సరిపోకపోతే ఈళ్ళెందుకుండేది. పెరికేదానికా..?" మళ్లా కోపం వచ్చేసింది సుధాకర్‌నాయుడుకు.

ఆరిపోయిండే బీడీని వెలిగించాలని నాలుగైదు అగ్గిపుల్లలు గీసినాడు. చేతులు వణుకుతుండటంతో బీడీని వెలిగించలేక పోయినాడు. బీడీని ఇసిరి పారేసి తమ వూరి బాట పట్టినాడు.

"అన్నం తినునా.."అంటున్న సావిత్రమ్మ మాటలను కానీ, "మామా..మామా.."అని పిలుస్తున్న భాస్కర్ మాటలను గానీ పట్టించుకోలేదు. వెనక్కు తిరిగి కూడా చూడలేదు.

అందరూ అతడినే చూడసాగారు.

సుధాకర్‌నాయుడు కదులుతున్న దు:ఖ పర్వతంలా కనిపించాడు భాస్కర్‌కు.

ఎంపిపి మాటలు తలచుకుంటే కోపం గొంతు దాకా తన్నుకొచ్చింది.

3

"రామేశ్వరం పోయినా శనేశ్వరం పోలేదంట అబ్బోడా"

గెనంమిందుండే గడ్డిని కక్కులకొడవలితో కోస్తాండే భాస్కర్ పని ఆపి తలెత్తి చూసినాడు. ఎదురుగా సిద్దారెడ్డి.

"ఏం పెద్నాయనా అట్లంటివే" అడిగినాడు భాస్కర్.

"మదంతా నేల నెర్రెలిచ్చిండాదే. నీళ్ళులేవా?" ప్రశ్నించాడు సిద్దారెడ్డి.

"నీళ్లుంటే.. కరెంటు సక్రమంగా ఉండద్దా" ఎదురు ప్రశ్నించాడు భాస్కర్.

"అదే నేనంటాండేది" అన్నాడు సిద్దారెడ్డి బీడీ వెలిగించుకుంటా.

అవునన్నట్టుగా తల వూపుతూ కోసిన గడ్డిని తెచ్చి కానగ చెట్టుకింద వేసినాడు భాస్కర్.

"ట్రాన్స్‌ఫారం ఎప్పుడు బాగవుతాదంట అబ్బోడా?" అడిగినాడు సిద్దారెడ్డి.

"స్టాకు లేవంట. ఇంగా నాలుగు రోజులు పడతాదంటా ఉండాడు ఎఇ" బదులిచ్చినాడు భాస్కర్.

నాలుగెకరాల్లో నాటిండే వరి మొత్తం పాలకంకి మీదుంది. పక్కన అరెకరాలో నాటిండే మిరపచెట్లు నిండుకూ మిరపకాయలున్నాయి. అయితే చెట్లన్నీ వాడుమొగం పెట్టిండాయి. వాటికాపక్కనుండే సిద్దారెడ్డి సేద్యం కూడా అట్లే ఉంది.

"ఇప్పటికే నాలుగు దినాలయితాండాది ట్రాన్స్‌ఫారం కాలిపోయి. మళ్ళన్నీ పగుల్లిడ్సినాయి. తోటలన్నీ వాడుమొగం పెట్టిండాయి. ఎండ చూడు ఎట్ల కాస్తాండాదో. ఇంగ నాలుగుదినాలకు రిపేరు చేస్తే.. అందాకా పాణంతో ఉంటాయా ఇయ్యి" అన్నాడు వరిపైరుకల్లా చేత్తో చూపుతా సిద్దారెడ్డి.

"ఏం చేద్దాం పెద్నాయనా..మన చేతల్లో పనా.. ఫీజు పొయ్యింటే ఎప్పుడో ఏసుకోనుందుము. అందురూ కెపాసిటర్లు బిగించుకుంటే కాలిపోయిండదు అంటాడు ఎఇ" అన్నాడు భాస్కర్ మళ్ళీ గెనం వద్దకు పోయి గడ్డి కోస్తా.

"వోళ్ల మొగంలే. అప్పటికి నువ్వు పుట్టినావో లేదో. ఇరవై ఏండ్ల ముందే చానామంది రైతులం కెపాసిటర్లు బిగించుకోనుంటిమి కదా. మీ నాయన గూడా బిగించిన్నేడు. నాలుగైదు నెల్లకు మించి పని చెయ్యలా..అప్పుడు కాలిపోలేదా ట్రాన్స్‌ఫారాలు?"

"ఔనంట..మా నాయన చెప్పినాడు"

"ఔనబ్బోడా..మీనాయన నాలుగుదినాలమింటీ కనపల్లేదే. అక్కోళ్ల ఇంటికి పోయినాడా?" అడిగినాడు సిద్దారెడ్డి.

"యాడికీ పోలా పెద్నాయనా.. ఇంట్లోనే ఉండాడు. చికున్ గున్యా అంటనే..అదొచ్చిండాది. కీళ్ళుకీళ్ళు వాపులొచ్చిండాయి. ఇట్లుండే కాలు తీసి అట్ల పెట్టలేకుండా ఉండాడు" చెప్పినాడు భాస్కర్.

"అయ్యయ్యో..అదొచ్చిందా...ఆస్పత్రికి పోలా"

"గర్నిమిట్ట గవుర్మెంటాసుపత్రికి పిల్చక పోయిన్నే..సూదులేసి మందులిచ్చినారు"

"పీలేరుకు పొయ్యిండకూడదా..? టౌనుకుపోతే మంచి డాక్టర్లు ఉంటారు. బాగ చూస్తారు. బిన్నే బాగయితాది" అన్నాడు సిద్దారెడ్డి.

"పోతే బాగయితాది..దుడ్డేదుండాది పెద్నాయనా.. మడి దున్నకాలకు, నాట్లకు, కలుపులకు అంతా అప్పే కదా. రెండు సార్లు ఎరువులు ఏసినాం. అయ్యా అప్పే. ఇంట్లో ఒగరూపాయి లేదు. టౌనుకు ఆస్పత్రికి పోయి రావల్లంటే వూరికే అయితాదా. మున్నూరు రూపాయలన్నా కాదా" దిగులుగా అన్నాడు భాస్కర్.

చాలా సేపు మౌనంగా వుండిపోయాడు సిద్దారెడ్డి.

"ఏం చేద్దాం అబ్బోడా. మా పరిస్థితి కూడా అట్లే ఉండాది. కెపాసిటరు బిగించాలని మున్నూరు రూపాయల కోసరం వారం దినాలమింటీ తిరగతాండా. యాడా దొరకలా" అని చెప్పి ఇంకో బీడీ వెలిగించాడు.

"హాయ్..హాయ్.. ఎవురో గొడ్లు వదిలేసిండారే" అంటా గెనం మింద పరిగెత్తా పోయినాడు భాస్కర్.

మిరపతోటలోకి వస్తాండే ఆవు ఆన్నే ఆగిపోయింది. రెండు క్షణాలు భాస్కర్‌నే చూసి ఆట్నించి అట్లే వెనక్కు పరిగెత్తింది.

"గొడ్ల మేతకు తోలుకోని పోయినోళ్ళు ఎనకంటీ ఉండి, ఇండ్లకు తోలుకోనొస్తే కదా." అంటా వచ్చినాడు భాస్కర్.

సాయంకాలం అవుతోంది. మేతకు పోయిండే పశువులు వూరి దారి పట్టిందాయి. భాస్కర్ కోసిండే గడ్డిని దారాలతో మోపుగా కడతాండాడు.

"ఏం రమణా... పందెం పుంజునెత్తుకోని పోతాండావే.. యాడన్నా పందెమా?" అన్నాడు సిద్దారెడ్డి.

"పందేలకేడ పోతాండా మామా..చానా ఏండ్లాయనే నిలిపేసి.. ఆ ఎంపిపి ఇంటికిగినీ.." అన్నాడు రమణ దోవలోనించీనే.

"ఎంపిపి ఇంటికా..ఎందుకు?"

"ఏదన్నా కష్టం తీరాలంటే గర్నిమిట్టమ్మకు పొట్టేలిని ఆగతిస్తాం కదా. అట్లే ఏదన్నా పనికావాలంటే ఈయప్పకు పందెం కోడిపుంజును ఆగతివ్వాల. అట్లయితేనే పని బిన్నే అయితాది" అన్నాడు నవ్వలేక నవ్వతా రమణ వాళ్ల దగ్గకు వచ్చి.

"ఏం చేస్తాడు అయ్యన్నీ..పందేలకు పోతాడా" అడిగినాడు భాస్కర్.

"ఆఁ.. తినేదానికి సాలవు ఇయ్యన్నీ.. ఒగ కోన్నికోసి ఏంచి పెడితే..,మందు తాగతా ఒగడే తినేస్తాడంట. ఒగ తునక కూడా మిగిలీడంట"

"ఎవరు చెప్పినారప్పా నీకు" అన్నాడు సిద్దారెడ్డి.

"ఎవురో చెప్తే ఎట్ల తెలస్తాది. ఆయన దెగ్గిర ఉండ్లా గుమస్తా..వోడు చెప్పినాడు ఒగదినం. కోడే కాదు..దాంట్లోకి మళ్లా జిలకర మసూరాతో పలావన్నం కూడా వుండాలంట. అట్ల తిండి తినే కదా దేవరెద్దు మాదిర్తో ఉండాడు" చెప్పినాడు రమణ.

"సుదాకరా..ఏం మాట్లాడకుండా పోతాండావే..రా పోదువు గానీ.." దోవలో పోతాండే సుధాకర్‌నాయుడుని పిల్చినాడు సిద్దారెడ్డి.

దగ్గరకు రాకుండా దోవలో నిలబడుకోని వీళ్లవైపు చూసినాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

"ఏంనా..ఉరిమి చూస్తాండావే.." అన్నాడు రమణ నవ్వతా.

"ఇప్పుడే ఫుల్లుగా తాగేసి వస్తాండా..పలావన్నం తిన్నే..జ్యోతిలక్ష్మి సినిమా చూసినా.." అంటా వాళ్ళ దగ్గరకు వచ్చినాడు.

"ఏందిరా తిక్కలోని మాదిరిగా మాట్లాడతాండావే" అన్నాడు సిద్దారెడ్డి.

"ఎవునికి మామా తిక్క..నీకు తిక్కేమో..మీ మాదిరిగా నేనేమన్నా దినమ్మూ టౌనుకు పోతాండానా..? హోటల్లో పలావన్నం తింటాండానా..? మందు తాగతాండానా..? సినిమా చూస్తాందానా?" కోపంగా అడిగినాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

మళ్లా ఏదో అయ్యింది అనుకున్నాడు భాస్కర్.

"అర్థమయ్యేటిగా చెప్పరా" విసుక్కున్నాడు సిద్దారెడ్డి.

"నీళ్ళుండాయా అబ్బోడా.." అడిగినాడు భాస్కర్‌ను.

"లేవు మామా..ట్రాన్స్‌ఫారం కాలిపోయి మూడు దినాలయితాండాది" అన్నాడు భాస్కర్.

"ఇన్నిన్ని కోట్లు దేనికి దేనికో ఖర్చు చేస్తాండారు కదా..అట్లే కెపాసిటర్లు కూడా బిగించేసింటే ఈళ్ల అబ్బ గంటేమి పోయిండు. అయ్యి లేకనే అంట కదా కాలిపోతాండేది" అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు. అందరూ మౌనంగా వుండిపోయారు.

"మా వూర్లో గూడా ట్రాన్స్‌ఫారం కాలిపోయి వారం దినాలయితాండాది. ఆ ఎఇకి దినమ్మా చెప్తాన్నే పట్టించుకోలా..పంటలన్నీ వాడుమొగం పెట్టినాయి. ఎంపిపికి చెప్తే ఎఇని అరస్తాడు. కొత్తది బిగిస్తారని అనుకుంటి. అందుకనే వోనింటికి పోతి. అందలమెక్కాలకు మనమెవ్వరం కానరావడం లే. పరిస్థితంతా ఇదీన్నా అని చెప్తే.. కెపాసిటర్లు బిగించుకోండి అనె. సరేన్నా.. పంటరానీ..ఇప్పుడు దుడ్డేడుండాది అంటి..దానికేం చెప్పాల..మీరే చెప్పండి" అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు. తిరిగి తనే మాటలందుకున్నాడు.."టౌనుకు పొయ్యి మందుతాగేది, పలావన్నం తినేది, సినిమాలు చూసేది..ఒగరోజు మానుకో... ఆ దుడ్డుతో కెపాసిటర్ కొనుక్కోవచ్చు అంటాడా.. మనిసేనా వోడు" కోపంగా అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

"రైతులను చూస్తే అట్లుండాది నాయకులకు.. ఏం చేద్దాం.." అన్నాడు సిద్దారెడ్డి.

"కండ్ల కావరం మామా..కండ్ల కావరం..యాడికి రమణా..పందేనికా" అన్నాడు సుధాకర్‌నాయుడు.

"కాదన్నా.. ఆ ఎంపిపికిచ్చేదానికి. దుడ్డు పదివేలు కావాల. నెలనించీ తిరగతాండా. ఇప్పటికి నాలుగు పందెం కోళ్ళు ఇచ్చినా.." అన్నాడు రమణ దిగులుగా.

రమణ చేతుల్లోని పుంజు "కొక్కొరో..కో.." అంటా కూతేసింది.

సూర్యుడు పడమర కొండల మీదున్నాడు.

ఒక్కసారిగా పూనకం వచ్చిన వాడిలా రమణ చేతుల్లోని పుంజును లాక్కోని దాని గొంతు కొరికి రక్తం తాగేసినాడు సుధాకర్ నాయుడు. అందురూ బిత్తర పోయి చూస్తా నిలబడుకోనుండారు. రక్తం తాగేసినాక కోడిని ఇసిరి కొట్టి "ఏ నాకొడుకురా..రైతల్ను తక్కువచేసి మాట్లేడేది. వోని నెత్తురు తాగతా...రైతంటే ఏమనుకోనుండారో.." అంటా ఏదేదో గట్టిగట్టిగా అరుస్తాండాడు సుధాకర్‌నాయుడు. మనిషి వూగిపోతాండాడు.

"వొంట్లోకి గర్నిమిట్టమ్మ వచ్చినట్టుండాది" అన్నాడు సిద్దారెడ్డి.

అరిచీ అరిచీ అక్కడే స్పృహ తప్పి పడిపోయాడు. నీళ్లకోసం రమణ వూరివైపు పరుగులు తీశాడు.

"సుదాకరా.. సుదాకరా.." అంటా వూపతా ఆందోళనగా పిలస్తాండాడు సిద్దారెడ్డి.

అచేతనంగా పడి వున్న సుధాకర్‌నాయుడిని చూస్తాంటే భాస్కర్ పిడికిళ్ళు బిగుసుకున్నాయి. •

జులై 2006, అరుణతార